

Kant avui: cosmos, evolució, cervell

Una de les expressions més famoses de Kant diu: “Dues coses omplen el meu ànim sempre amb nova i creixent admiració i respecte, a mesura que penso i aprofundeixo en elles: el cel estrellat damunt meu i la llei moral dins meu. (...) La primera (...) anihila, per així dir, la meua importància com a ésser criatura animal que ha de retornar al planeta (només un punt en l’univers) la matèria d’on va sortir després d’haver estat proveït per un breu temps d’energia vital (no se sap com). La segona, en canvi, eleva el meu valor com a intel·ligència infinitament, en virtut de la meua personalitat, en la qual la llei moral em revela una vida independent de l’animalitat, fins i tot de tot el món sensible” (*Crítica de la raó pràctica*).

Avui sabem força més d’aquestes “dues coses”, però l’admiració que desperten es manté viva, potser fins i tot més que en els temps de Kant. De fet, tant la cosmologia com l’ètica i el comportament humà –avui vinculats a l’evolució i a les neurociències– resulten molt més fascinants que fa només tres dècades. Les dimensions del cosmos i dels nostres cervells s’han fet molt més grans i complexos del que es creia en els temps de Kant.

1. El cel estrellat. Cosmologia. La part principal de l’energia de l’univers, ens diuen avui els investigadors d’aquest àmbit, està vinculada a un buit quàntic del qual tot deriva. D’entrada, això sembla bastant antiintuïtiu. Tanmateix, només ho és si ens mantenim en les perspectives de la física clàssica i, sobretot, de les “intuïcions” dels nostres cervells. Uns cervells que no deixen de ser uns productes macrosòpics generats per l’evolució de la vida en aquest planeta perdut que orbita en una estrella vulgar d’una galàxia com tants milions d’altres. I aquests cervells no intueixen gens bé allò de què ens parla la física quàntica, una teoria que s’ha revelat molt exacta i amb moltes aplicacions pràctiques, però que s’escapa de la nostra imaginació visual. La cosmologia actual segueix aprofundint en el procés de “descentrament” dels humans, no només sobre la posició que ocupem al cosmos, sinó també sobre les idees que tenim del món. Podem veure aquest descen-

trament en cinc etapes: 1) un univers geocèntric, 2) un univers heliocèntric, 3) un univers relativista que relaciona la matèria i espai-temps, 4) un univers quàntic (principis de superposició i entrellaçament), i 5) un univers quàntic en procés d’expansió accelerada que conté matèria i energia fosques. Les fluctuacions quàntiques de l’energia del buit serien l’origen de l’univers (o

ció dels humans amb el “món sensible”. Per exemple, avui sabem que els nostres cervells són fruit de pressions evolutives orientades a la supervivència; cervells que “saben” moltes més coses que “nosaltres” (Leibniz ja va assenyalar la importància de les percepcions inconscients per explicar el comportament humà); sabem també que la nostra consciència és menys eficient en

termes energètics que els circuits inconscients, però que ens aporta flexibilitat pràctica; que naixem amb programes especialitzats per “estar al món” a través de milers de mòduls neuronals que competeixen entre ells; que la consciència no intervé gaire en les nostres decisions quotidianes, o que les emocions tenen un paper clau en les decisions morals.

L’epistemologia, en canvi, ha radicalitzat allò que Kant va suggerir fa més de dos segles: el que captem del món és una construcció dels nostres cervells, incloses les percepcions del temps o de les ones electromagnètiques que anomenem “llum”. El cervell exerceix un paper actiu en la construcció de la “nostra realitat”. “Pensar” és una activitat situada sovint més enllà del control cognitiu conscient. És a dir, no és només que estiguem condemnats a “pensar sense conèixer” sobre determinats objectes (el món, l’ànima, Déu), com comenta Kant a la “*Dialèctica transcendental*” de la *Crítica de la raó pura*, sinó que també “coneixem sense pensar” –coneixements d’origen evolutiu anteriors al llenguatge i a la humanitat–. Una humanitat que, com també Kant va intuir, està programada per a la interacció social, però des d’una “insociable sociabilitat” (un altre concepte kantianà magnífic!): sovint volem ser socials, volem arribar a consensos, però la nostra naturalesa vol altres coses. Ho diu l’actor-rei de *Hamlet*: “Els nostres pensaments són nostres. Els propòsits dels nostres pensaments sempre van pel seu compte” (A3, E1).

La conclusió és que allò que considerem “real” i allò que considerem “humà” s’han mogut de lloc, s’han transformat. A Kant probablement l’haguessin entusiasmat els coneixements actuals de cosmologia, evolució i neurociència. (Si els interessin aquestes coses, unes referències: Chown i Krauss en física-cosmologia; Gazzaniga i Eagleman en neurociències.)●

AVALLONE

de multiversos). Són conclusions alhora sorprenents i magnífiques. El canvi de perspectiva intel·lectual que aporten la física i la cosmologia dels últims anys resulta espectacular.

2. La llei moral. Filosofia, evolució, neurociències. Kant ha passat a la història com un dels principals filòsofs de la moralitat. Tanmateix, pertany a un temps anterior a la revolució darwinista, la genètica, la primatologia i les neurociències, les quals incideixen en la concepció que avui tenim de la moralitat dels humans. Probablement avui Kant reformularia les versions “universalistes” de la moralitat que tendeixen a bandejar l’emotivisme, el pluralisme i la vincula-